

Педагогічні науки

УДК 159.922:373.1

Лавриченко Наталія Миколаївна

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Київський університет імені Бориса Грінченка*

Lavrychenko Nataliya

*Doctor of Pedagogics, Professor of the Department of
Educology and Psychological and Pedagogical Sciences
Borys Grinchenko Kyiv University*

Гришко Світлана Юріївна

*студентка (магістрантка)
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Hryshko Svitlana

*Student (Master's degree) of the
Borys Grinchenko Kyiv Universit*

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЕМОЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF THE
EMOTIONAL DEVELOPMENT OF CHILDREN OF LATE
PRESCHOOL AGE BY THE MEANS OF VISUAL ART**

Анотація. У статті з'ясовано сутність психолого-педагогічного супроводу особистості, розкрито особливості психолого педагогічного супроводу емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Наведено способи і методи організації занять з елементами образотворчого

мистецтва у вигляді малювання піском. Зроблено висновки про користь творчої діяльності для розвитку емоційної сфери дитини.

Ключові слова: психологічний супровід, педагогічний супровід, психолого-педагогічний супровід, емоційний розвиток, образотворче мистецтво, малювання піском.

Summary. The article clarifies the essence of psychological and pedagogical support of the individual and reveals the features of psychological and pedagogical support of the emotional development of late preschoolers. Ways and methods of organizing classes with elements of visual arts in the form of sand painting have been presented. Conclusions about the benefits of creative activity for the child's emotional sphere development have been made.

Key words: psychological support, pedagogical support, psychological and pedagogical support, emotional development, visual arts, sand painting.

Постановка проблеми. В останні роки все частіше ведуть мову про творчий потенціал як ключову якість особистості, що розглядається запорукою її майбутньої соціальної успішності. Це пов'язано із тим, що сучасне життя вимагає від кожної людини гнучкості та креативності мислення, швидкої орієнтації та адаптації до мінливих та динамічних умов, творчого розв'язання різних неординарних проблем. Саме через це, основою сучасної освітньої реформи є якомога ширше розкрити творчий потенціал кожної дитини, виростити з неї розумну, добру, творчу та щасливу особистість.

Водночас, ідея унікальності дитини, необхідності та важливості розвитку її творчих здібностей, можливості креативно розвиватися виступає основою формування її творчого потенціалу.

А одним із основних шляхів розвитку творчих здібностей дитини зазвичай розглядають образотворчу діяльність, а саме заняття з малювання

та роботи із піском, що проводяться у закладах дошкільної освіти. Така художньо-образотворча діяльність, без використання чітких шаблонів та моделей, дає змогу дитині емоційно розвиватися, вдосконалювати уяву і мислення, забезпечувати розвиток творчих можливостей дошкільнят у відповідь на їхні потреби та інтереси.

Тож, питання емоційного розвитку дітей дошкільного віку за допомогою засобів образотворчої діяльності належить до ряду актуальних, що й обумовило вибір теми наукової статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання психолого-педагогічного супроводу дошкільників вивчали такі науковці, як: І.Д. Бех, В.М. Зінченко, І.М. Непомняца, І.П. Рогальська-Яблонська, Ю.Ю. Савченко та інші. На особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку у своїх наукових працях звертали увагу В.П. Котляр, І.О. Ликова, О.О. Ляховець, О.Л. Передерій, С. Потюк, В.А. Суржанська, Г.В. Сухорукова, Л.М. Шульга та інші.

Метою статті є дослідження особливостей здійснення психолого-педагогічного супроводу емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчої діяльності, зокрема, за допомогою малювання піском.

Виклад основного матеріалу. Нинішня державна освітня політика України у сфері дошкільної освіти характеризується акцентуванням уваги на питаннях виховання, навчання та розвитку дітей. Важливе місце у дошкільному навчанні та вихованні сьогодні займає психолого-педагогічний супровід.

Важливо зазначити, що у психології «супровід» розглядають як загальну систему діяльності психолога, метод роботи, напрям професійної роботи психолога. Під «супроводом» розглядають створення умов з метою забезпечення позитивного та ефективного розвитку, виховання і навчання у ситуаціях педагогічної взаємодії в умовах освітньої установи.

І. Бех стверджує, що психологічний супровід прямо пов'язаний із особистісно-зорієнтованим вихованням. Це стосується залучення суб'єкта до співпраці з оточуючим середовищем, формуванням у нього ціннісного відношення до довкілля, яке ґрунтується на сучасній культурі [2].

Тоді як, С.О. Бадер розглядає педагогічний супровід як певну сферу діяльності педагога, орієнтовану на взаємодію з дитиною в процесі надання їй підтримки в становленні особистісного зростання, соціальної адаптації тощо [1, с. 24].

З точки зору О.А. Єрмоєнко, педагогічний супровід – це система професійної комплексної допомоги, яку потребують учасники освітнього процесу (діти, батьки, педагогічні працівники) у створенні умов для повноцінного і гармонійного розвитку особистості з урахуванням сучасних підходів до розвитку, навчання та виховання [4].

Ю.Ю. Савченко психолого-педагогічний супровід розглядає в декількох аспектах, як:

- професійну діяльність педагога-психолога, здатного надати допомогу та підтримку в індивідуальній освіті дитини;
- процес, що містить комплекс цілеспрямованих послідовних педагогічних та психологічних дій, що допомагають дитині здійснити моральний самостійний вибір у процесі розв'язання дитиною освітніх завдань;
- взаємодія супроводжувального та супроводжуваного;
- технологію, що містить послідовність етапів діяльності педагога, психолога та інших фахівців щодо забезпечення навчальних досягнень дітьми [17, с. 15].

Отже, психолого-педагогічний супровід – це цілісний та безперервний процес вивчення особистості дитини, її формування, створення умов для адаптації в соціумі, здійснюваний суб'єктами виховного і освітнього процесів у ситуаціях взаємодії.

З точки зору І. Рогальської, яка вивчає проблему соціалізації дитини дошкільного віку, супровід передбачає «необхідність сформованого у педагогів комплексного уявлення про дитину як об’єкт і суб’єкт соціалізації, що потребує з’ясування особливостей діяльності фахівців на кожному віковому етапі її соціального розвитку, ставлення до неї як до суб’єкта комунікації, взаємодії, партнерства, надання права на індивідуальний вибір» [15, с. 184].

Психолого-педагогічний супровід емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчої діяльності – це комплексна, системно організована діяльність із соціально-психологічними й педагогічними умовами успішного навчання й ефективного розвитку кожного педагога, занурення його в освітній процес дошкільної установи шляхом використання образотворчих засобів для емоційного розвитку дошкільників.

У нашому випадку ми розглядатимемо діяльність вихователя, спрямовану на емоційний розвиток дітей старшого дошкільного віку за допомогою малювання піском.

При цьому, слід зазначити, що діти не просто одержують задоволення від занять з піском і розслабляються, вони забувають про час. Немає нічого більш захоплюючого, ніж творити, знаючи, що можна легко виправити те, що не сподобалося, не боячись припуститися помилки та зіпсувати роботу. Адже малювання піском цінне саме тим, що творчість тут спрямована не на результат, а на процес. Дитина входить у гру усім своїм єством – емоційно, психічно, фізично. У цей момент активізуються розумові та емоційні резерви, робота яких виражається у фізичних формах, що створюються руками дітей [20, с. 58].

Зазначимо, що методом Sand-art (малювання на піску) близько 30 років. За цей час психологи, психотерапевти та педагоги зрозуміли, наскільки цікавим та багатоцільовим він може бути.

Зазначений метод успішно застосовується фахівцями в освітніх та розвиваючих цілях: навчання основ читання, письма та малювання; розвиток пізнавальних процесів, розширення кругозору та загальної поінформованості, розвиток дрібної моторики та координації рухів, розвиток уяви та творчості.

Крім того, він досить популярний у психології, де використовується як корекційний (пісочна терапія). Пригнічений стан, важкі життєві ситуації призводять до загострення у дітей емоційного стану: нервозності, агресії, апатії, тривожності, дратівливості. І ось тут, приємний на дотик пісок, дає можливість розслабитися, зняти стрес і внутрішню напругу.

Загалом, позитивними моментами використання методу Sand-art є:

- відсутність значних матеріальних витрат;
- можливість позбавлення негативних емоцій, за допомогою маніпуляцій з піском або будь-якими іншими сипучими продуктами, такими як манка, кава;
- практична відсутність вікових обмежень (від року до ...);
- можливість повною мірою проявити фантазію дитини;
- пластичність (для зміни малюнка, достатньо провести пальцем по склу).

Тож, для реалізації методу у рамках роботи закладу дошкільної освіти необхідно мати:

- лоток із піском або стіл-планшет з підсвічуванням;
- грабельки, сито, лійку (згорнуту з паперу), паперові зразки з різними малюнками, пісочний олівець (пластикову прозору трубочку з носиком, через яку сипатиметься пісок), різні формочки (ребристі), маленькі м'ячики;
- різнобарвний блискучий папір та картон для дна лотка;
- спеціальна ковзанка для розрівнювання піску;
- різнокольоровий пісок.

Дуже важливо в процесі творчості не заважати дітям змінювати раніше задумане і обов'язково розглянути те, що вийшло і позитивно оцінити роботу [8, с. 133].

Описуючи нашу практику використання методу Sand-art для розвитку дітей раннього віку, зупинимося на ключових аспектах.

Роботу було організовано на столах-планшетах. Спільна діяльність педагога та дитини здійснювалася як індивідуально, і у підгрупах. Зазначимо, що оптимальна чисельність підгрупи становить 2 – 4 особи. Тривалість діяльності залежить від можливостей та настрою дітей, і, як правило, у середньому становить 7 – 12 хвилин. Для вільного малювання відводився вечірній час, щоб дитина змогла зняти напругу і втому, що накопичилися за день.

Кожна така діяльність проходила за таким алгоритмом:

1. Розминка або розігрівальні ігри – етап дотиків та ігор на поверхні сухого піску (у цей час відбувається зниження психофізичної напруги, регуляція м'язової напруги, розслаблення, розвиток тактильної чутливості, уяви).

2. Основна частина – проведення ігор та вправ на розвиток предметно-практичних маніпуляцій, дрібної моторики, пізнавальної та мовної активності.

Наприклад, це були:

Сюжетні ігри – «Збудуємо доріжку (будинок, паркан)», «Нірки для мишки».

Ігри-забави – «Знайди предмет», «Відкопай сюрприз», «Сховай ти, а я шукатиму», «Незвичайні сліди».

Дидактичні ігри-вправи: «Ідуть ведмежата», «Повзуть змійки», «Стрибають зайці», «Біжать жучки-павучки».

Читаємо на піску – показуємо дітям попередньо підготовлені форми тварин чи предметів та читаємо вірш.

Малювання піском – пісок набираємо в кулачок і малюємо по готовому контуру картинку.

3. Завершальний етап – обговорення набутого нового сенсорного досвіду, завдяки якому діти дізнаються про свої емоційні можливості, а також про властивості предметів, що їх оточують.

4. Рефлексія.

До початку та закінчення таких ігор – занять із піском, ми застосовували особливий ритуал привітання та прощання. Це був звук казкового годинника [8, с. 134].

Вважаємо за необхідне попередити педагогів, що на початку роботи не варто чекати від дитини на реалістичність створених пісочних образів, швидше за все вони будуть символічними і зміняться в міру його розвитку. Дитячим малюнкам властивий примітивізм, безпосередність і експресивність; діти мають природний потяг до символізму, однак їм бракує досвіду, щоб втілити за допомогою знаків, символів творчу ідею. [7, с. 272-273] Спочатку діти навчатимуться працювати з геометричними фігурами, поступово прості фігури ускладнюватимуться і вдосконалюватимуться, доповнюватимуться різними деталями, з'єднуюватимуться між собою, утворюючи будь-який образ. Звичайно, вихователь у цьому процесі відіграватиме серйозну роль, показуючи, пояснюючи та навчаючи роботі з лініями та фігурами.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що психолого-педагогічний супровід емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку можна розглядати як специфічну технологію допомоги дитині у вирішенні проблем та труднощів, що виникають на шляху її входження у широкий світ соціальних відносин і викликають у неї бурхливі емоції, з якими вона не може сама справитися.

В ході дослідження з'ясовано, що особливості емоційного розвитку старших дошкільнят полягають у тому, що: 1) дитина освоює соціальні

форми вираження почуттів; 2) змінюється роль емоцій у діяльності дитини; 3) завдяки мовленнєвому розвитку почуття стають більш усвідомленими, емоції його стають глибокими за смисловим наповненням і менш імпульсивними; 4) дитина використовує нові для неї форми вираження емоцій: міміку, пантоміміку, інтонацію; 5) у старшого дошкільника спостерігається емоційне попередження. Це почуття дозволяє передбачити дитині можливу реакцію дорослого на вчинки і дії.

Та попри все, емоційна сфера старших дошкільнят все ж незріла, їм складно переживати як негативні почуття (образи, страху, тривоги), так і позитивні емоції (радість, подив).

Загалом, підводячи підсумки, слід відзначити, що малювання піском розширює внутрішні резерви дітей та підвищує рівень їх емоційного розвитку. Захоплюючись грою, діти знаходять впевненість у собі, а це мотивує їх до нестандартного мислення та дій у відповідь. Виконання завдань із малювання фігур сприяє дисциплінованості, вчить концентрувати увагу, спокійно реагувати на проблеми, які виникали. Малюючи їх, діти освоюють нові рухи, навчаються взаємодіяти між собою. Повторення вправ допомагає їм, без особливих зусиль, закріплювати отримані навички, причому окремі елементи можуть удосконалюватися.

Вважаємо, що така робота сприятиме розвитку зорового та слухового сприйняття; набуття емоційної рівноваги дитиною; координації рухів та дрібної моторики рук під час роботи з піском; творчої уяви; оволодіння навичками конструктивного спілкування. Різні страхи і невпевненість у собі можуть бути подолані за допомогою ігор з піском, які підкріплюються вигаданням своїх історій та символів, реалізацією різних бажань і фантазій. Така активна спільна діяльність допомагає дітям отримувати позитивні емоції та знаходити рішення, що ведуть до виникнення нових напрямків у емоційному розвитку дитини.

Література

1. Бадер С.О. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодшого школяра: змістовний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. Вип. 1. С. 23-26.
2. Бех І. Д. Психологічний супровід особистісно орієнтованого виховання. *Початкова школа*. 2003. № 3. С. 1-6.
3. Гречишкіна А., Коваленко, Н. Пісочна психотерапія. *Палітра педагога*. 2010. № 5. С. 10-14.
4. Єрбоменко О.А. Сутність педагогічного супроводу освітнього процесу. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 36. С. 96-100.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.
6. Козак Н. Формування творчості дошкільників засобами образотворчого мистецтва. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. Випуск 51. С. 126-131.
7. Лавриченко Н.М. Пізнавати і розвивати обдарованість: монографія. Київ : Фенікс, 2021. 352 с.
8. Ликова І. О. Програма художнього виховання, навчання і розвитку дітей 2-6 років. Х. : «Ранок», 2007.
9. Ляховець О.О. Впровадження інноваційної технології «Чудеса на піску» в освітній процес закладів дошкільної освіти. *Вісник Черкаського університету*. 2018. Вип. № 5. С. 131-135.
10. Михайлова Л.М., Шульга Л.М. Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Молодий вчений*. 2017. №10. С. 483-486.
11. Мозолук-Коновалова О. Теоретичні засади формування образотворчої діяльності у дітей дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2015. №2 (121). С. 146-150.

12. Передерій О.Л. Засоби формування творчих здібностей дітей дошкільного віку у світлі сучасних освітніх реформ. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2019. Вип. № 66. С. 162-165.
13. Плотникова О.М. Формування інтересу до образотворчої діяльності в дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 5 (31). С. 163-169
14. Потюк С. Сендплей як чинник формування здорового способу життя. *Молодь і ринок*. 2022. Вип. № 2. С. 166-169
15. Рогальська-Яблонська І.П. Соціально-педагогічний супровід соціалізації особистості в дошкільному дитинстві. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 47. С. 180-187.
16. Савченко Л. Пісочна анімація розвиває й оздоровлює: заняття для середньої групи. *Дошкільне виховання*. 2013. № 7. С. 30-31.
17. Савченко Ю.Ю. Прихолого-педагогічний супровід обдарованої дитини підліткового віку у професійному та особистісному самовизначенні. *Наука – практиці*. 2015. № 12. С. 13-18.
18. Сухорукова Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі / Г. В. Сухорукова, О. О. Доронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур / [підручник, під ред. Г. В. Сухорукової]. К. : Видавничий дім слово «Слово», 2010. 376 с.
19. Шульга Л. М. Барвіста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. 3-є вид., виправ. й доп. Методичний посібник. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2017. 336 с.
20. Шульга Л. М. Розвиток художніх здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. *Обдарована дитина*. 2013. № 9. С. 43-63.